

Voorschoten, donderdag 1 februari 2018.

Aan de Raad en het College van B&W
Van de gemeente Voorschoten,
Postbus 393; 2250 AJ Voorschoten.

Betreft: de reacties op ons verzoek om steun voor onze voorstellen voor een aantal eenduidige en toetsbare procesafspraken die het contact tussen de gemeente en haar burgers zouden kunnen vergemakkelijken

Geachte Raad; Geacht College,

Half oktober vroegen we een aantal maatschappelijke organisaties en vrijwilligers in Voorschoten om steun voor onze voorstellen voor een aantal eenduidige en toetsbare procesafspraken die het contact tussen de gemeente en haar burgers in burgerparticipatieprocessen zouden kunnen vergemakkelijken.

Bij deze brief treft u een samenvatting van alle reacties aan. Daaruit blijkt, dat er in Voorschoten brede steun is voor ons initiatief en onze voorstellen.

Wij hopen dan ook dat onze voorstellen en de steun daarvoor ertoe zullen leiden, dat de manier waarop de gemeente Voorschoten met burgerparticipatie omgaat structureel verbetert. Dat zou ook een belangrijke trendbreuk betekenen ten opzichte van de beoordeling daarvan in het laatste bestuurskrachtonderzoek en het bestuurskrachtonderzoek daarvoor¹. Daarbij is een belangrijke taak voor u als volksvertegenwoordigers en bestuurders weggelegd.

Op een element dat telkens terugkeert in de discussie willen we tot slot van deze brief nog even ingaan. In de vele contacten die wij met burgers en raadsleden hebben gehad wordt wel eens de vraag opgeworpen of het maken van zoveel procesafspraken nu wel de juiste weg is om te komen tot een betere burgerparticipatie.

¹ In het laatste Bestuurskrachtonderzoek (BMC Advies B.V.) is de kritiek op de manier waarop de gemeente met burgerparticipatie omgaat immers niet mals. Als "ontwikkelpunten" worden in het rapport van BMC genoemd: de onbevredigende manier waarop ondernemers, maatschappelijke organisaties en instellingen worden betrokken bij de totstandkoming en uitvoering van beleid, hoe weinig gehoor hun inbreng vindt, het gebrek aan communicatie en transparantie dat zij ondervinden en hoe laat men soms over de uitwerking en wijziging van plannen hoort. Volgens het Bestuurskrachtonderzoek hebben verschillende burgerparticipatie-initiatieven onvoldoende geleid tot structurele verbetering. Zo wordt volgens het Bestuurskrachtonderzoek de participatieladder onvoldoende gehanteerd en is die ladder zelfs niet organisatiebreed bekend. Verder blijken er in de praktijk grote, primair persoonsafhankelijke verschillen in de wijze waarop participatie plaatsvindt en wordt participatie weinig planmatig aangestuurd door bijvoorbeeld leidinggevend in de organisatie.

Gaat het er niet veeleer om dat er binnen de gemeente Voorschoten **een cultuuromslag, een mentaliteitsverandering** moet komen? Dat kunnen we wel beamen, maar we stellen tegelijkertijd vast dat een cultuuromslag en een mentaliteitsverandering niet iets is dat met één knip van de vingers tevoorschijn getoverd kan worden. Door je echter consequent aan vertrouwenwekkende omgangsvormen te houden zou je die cultuuromslag geleidelijk-aan wel eens in de praktijk kunnen realiseren.

Het is onze stellige overtuiging, dat de gewenste cultuuromslag en de gewenste mentaliteitsverandering gebaat is en geholpen wordt door **adequate spelregels**. Hier dringt zich de vergelijking op met de sport. Ook daar is primair een houding van sportiviteit vereist, maar een ieder die de spanning van een wedstrijd kent weet dat adequate spelregels onmisbaar zijn. Die regels maken het mogelijk om de sportieve inspanning in goede banen te leiden.

Er is ook een verschil met de sport (waar wedstrijden vaak een vaste duur kennen): **de duur van participatieprocessen kan substantieel bekort worden** (ze hoeven althans niet 'eindeloos lang' te duren) als de partijen in dat proces zich houden aan de spelregels (de gemeente bijvoorbeeld door snel duidelijkheid te verschaffen over doelen en middelen en door afspraken vast te leggen). Dat kan die processen voor alle partijen een stuk effectiever en efficiënter maken.

Vanzelfsprekend graag bereid tot nadere toelichting en met vriendelijke groet,

de reacties op ons verzoek om steun voor onze voorstellen voor een aantal eenduidige en toetsbare procesafspraken die het contact tussen de gemeente en haar burgers bij burgerparticipatie zouden kunnen vergemakkelijken

Voorschoten, donderdag 1 februari 2018.

Alle reacties

Op ons verzoek om steun voor onze voorstellen ontvingen we negenentwintig reacties, van betrokken burgers, mannen en vrouwen, deels actief in het culturele en/of kerkelijke leven in Voorschoten, van vrijwilligers en van (oud-)bestuursleden van een bewoners- en/of sportvereniging en/of een adviescommissie.

We hebben kunnen constateren, dat zes van de negenentwintig respondenten hun steunbetuiging ook zelf aan de griffie en het bestuurssecretariaat van de gemeente Voorschoten hebben gestuurd. Hieronder hebben we alle reacties geanonimiseerd, omdat we respondenten niet hebben gevraagd of we hun reactie mochten publiceren.

Zevenentwintig respondenten steunen onze voorstellen, één respondent is geen voorstander van een lijst procesafspraken (omdat *“ieder participatieproces maatwerk”* is) en één respondent is geen voorstander van burgerparticipatie in Voorschoten. De onderbouwing van dat laatste standpunt leest u hieronder in de wat uitgebreidere reacties onder nummer 2.

De korte reacties

Twintig reacties volstaan ermee onze voorstellen en/of ons initiatief (in algemene zin, van harte, volledig of graag) te steunen. In een aantal daarvan worden wij ook bedankt voor een (*“duidelijk en goed”*) initiatief en wordt ons succes toegewenst. In een aantal van deze reacties wordt ook het belang benadrukt, *“dat de communicatie tussen gemeente en burgers verbeterd wordt en dat dit leidt tot meer inspraak van burgers in de besluitvorming”* en *“dat de gemeenteraad en B&W goed luisteren naar de mening van de inwoners. Democratie is meer dan eens in de 4 jaar een vakje rood kleuren”*. In de reacties wordt ook gerept van *“de hoognodige verbetering van de participatie van de burgers van Voorschoten bij het besturen van deze gemeente”*. Wij hebben kunnen constateren dat vijf van deze respondenten hun steunbetuiging aan onze voorstellen ook aan de griffie en het bestuurssecretariaat van de gemeente Voorschoten hebben gestuurd.

De wat uitgebreidere reacties

Negen reacties hebben een wat uitgebreider karakter. Respondenten beargumenteren daarin hun stellingname. Hieronder een overzicht van die reacties.

1. Een respondent hoopt op een cultuuromslag bij de gemeente waarin participatie in de breedte van de samenleving plaatsvindt. De respondent is echter geen voorstander van een lijst procesafspraken. Volgens de respondent heeft *“een ambtenaar die zich maatschappelijk verbonden voelt en een gemeente die participatie belangrijk vindt (...) zulke richtlijnen toch niet nodig”*, want *“het zijn allemaal basis elementen bij participatie”*. Om een brede groep te betrekken is volgens deze respondent *“per participatievorm maatwerk nodig in het type contact”*. De respondent hoopt, dat de gemeente *“in de*

forse bezuinigingen" niet vergeet, dat er voor het faciliteren van het participatieproces ook financiën beschikbaar moeten zijn en voor de transparantie ook een beter toegankelijke website van de gemeente, waarin informatie beter te vinden is.

2. Een respondent is geen voorstander van burgerparticipatie in Voorschoten, al vindt de respondent burgerparticipatie *"op onderdelen van het beleid (...) zinvol"* en ook al kan burgerparticipatie (op onderdelen van het beleid) *"leiden tot een beter besluit"*. Het burgerparticipatieproces vergt volgens deze respondent *"een grote mate van professionaliteit, zowel aan de zijde van de gemeente, als aan de kant van de participerende burgers"*. De respondent wijst op *"het risico dat alleen mondige en/of hoog opgeleide burgers er in slagen bepaalde thema's te adresseren, terwijl ook minder mondige of minder betrokken burgers belangen en/of wensen hebben"*. Volgens deze respondent horen *"een uitgebreide set aan regels en procedures (...) daar niet bij, ook niet als alternatief"*. De raad moet volgens respondent aangeven waar de raad de burgers en organisaties wil horen en in wat voor soort proces. Volgens respondent doet de raad dat ook en heeft de gemeente daarvoor instrumenten.
3. Een respondent vindt onze notitie *"een helder en duidelijk document"*, maar wil de procesafspraken, voor zover het gaat om de eerste trede van de participatieladder (De burger organiseert en voert zelf projecten uit), aangevuld zien met de afspraak, *"dat initiatieven van bewoners, door 'de gemeente' altijd serieus en belangstellend worden aangehoord"* en dat *"de gemeente dit initiatief vraaggericht faciliteert en daarbij de initiatiefnemers een concreet kader biedt"*.
4. Een respondent meent persoonlijk niet in een meebeslissende rol terecht te kunnen komen. Respondent zou bijvoorbeeld best willen helpen bij het opstellen van nieuwsbrieven, e-mailberichten aan de buurt, persberichten en flyers of het opzetten van een wijkkrant en buurtavonden of een website en de opvattingen van de achterban willen peilen door bijvoorbeeld buurtenquêtes te houden of op een andere manier meningen willen verzamelen. Maar deze respondent meent persoonlijk als medebeslisser in de gemeentelijke besluitvorming niet te kunnen voldoen aan de eis een aanwijsbare groep burgers gelegitimeerd te vertegenwoordigen, aan hen ook verantwoording af te leggen en bekend en aanspreekbaar te zijn voor de achterban.
5. Een respondent merkt op, dat ons initiatief vooral over burgerparticipatie gaat, *"waar het gemeentebestuur in-the-lead is ('verticaal')"*, terwijl deze respondent ook tot afspraken zou willen komen over *"'horizontale initiatieven' (overheidsparticipatie)"*. Respondent benadrukt, dat het niet alleen gaat om de vraag hoe de gemeente nu invulling geeft aan participatie, ook om de vraag hoe de inbreng van burgers en organisaties gewaarborgd zal zijn als Voorschoten onderdeel wordt van een grotere gemeente.
6. Een respondent laat weten weinig vertrouwen te hebben in een echte inspraak in Voorschoten, *"ook al gaat het over minder belangrijke voornemens of regelingen"*. Respondent weet niet *"of een nieuw inspraakprotocol daar verandering in aan kan brengen"*. Volgens respondent geeft *"de moeizame weg naar inspraak via allerlei ingewikkelde procedure afspraken (...) de gemeente even zoveel ontsnappingsmogelijkheden om toch het eigen beleid, lees de eigen zin, door te drijven"*. Respondent steunt ons initiatief echter van ganser harte.
7. Een respondent geeft aan in één participatie-project wel goede ervaringen te hebben met de gemeente (vooral door de professionele aanpak van een derde partij) en in een ander project niet. In dat laatste project wordt volgens respondent weinig gedaan met de suggesties van bewoners en *"dat geeft desinteresse"* met als gevolg dat bewoners een volgende keer denken: *"laat maar, het wordt toch niets"*. Zeker als niet duidelijk is *"of er primair wordt gehandeld naar de belangen van bewoners of juist wat voor de gemeente (financieel) de beste oplossing is"*. De burgerparticipatie werkt hier volgens respondent dus niet goed. De gemeente moet volgens respondent dan ook *"meer oor hebben naar wat er in de samenleving speelt en vervolgens interne 'groepen' verantwoordelijk maken voor tijdige - en deugdelijke oplossingen in samenspraak met de burgers"*. Respondent vindt het opstellen van procesafspraken een goed initiatief, maar zulke afspraken moeten volgens respondent eigenlijk binnen de gemeente zelf worden geredigeerd, zodat die er honderd procent achter staat en er ook uitvoering aan geeft.

8. Een respondent steunt ons initiatief en hoopt ook, dat ons initiatief iets van beweging in gang gaat zetten. Respondent vraagt zich wel af *"of het probleem waar we hier in Voorschoten al jaren mee worstelen, opgelost kan worden met het opstellen van protocollen en gedragsregels"*. Volgens deze respondent is het *"vooral een mentaliteitskwestie en die los je (...) hiermee niet op"*. Daar is volgens respondent zwaarder geschut voor nodig. Het zou volgens respondent *"zoveel beter kunnen"*, maar *"op het gemeentehuis gaat men gewoon op de oude voet door, er is absoluut geen voeling met de buitenwereld. Er is nooit leiding gegeven met als gevolg dat ieder daar op zijn eigen eiland zit en doet wat hij/zij denkt dat goed is voor Voorschoten en/of voor zichzelf"*. Respondent vindt dat alle voorbeelden waarin burgers, vrijwilligers en bestuurders vastlopen op het ambtelijke apparaat openbaar moeten worden gemaakt, *"niet om mensen aan de schandpaal te nagelen, maar wel om helder te maken hoe serieus het probleem is waar we hier mee te maken hebben"*. Er moet volgens respondent *"een schrikreactie komen van: dit kan toch niet waar zijn!?"*
9. Een respondent steunt ons voorstel van harte, niet omdat *"dit nu de sleutel is tot een betere verstandhouding tussen gemeente en burgers maar omdat ik ook wel inzie dat er op dit moment geen andere wegen te bewandelen zijn"*. De oplossing ligt volgens respondent *"niet in betere regels of procedures maar in een ombuiging van de mentaliteit. Het gaat allemaal over gedrag en we lijden er onder dat Voorschoten al jarenlang geen sterk bestuurlijk leiderschap heeft gekend"*. Respondent heeft de gemeente (bestuur en ambtenaren) ervaren als een *"gesloten organisatie"*, maar wil niet klagen en ook niet generaliseren. De respondent wil de blik vooruit en wil erop *"blijven hameren, dat er anno 2017 geen plek meer is in Voorschoten voor een regenteske bestuursstijl"*. Er is volgens respondent nog heel veel werk te verzetten voordat *"de zelfgenoegzaamheid van de gemeente eraf is en men inziet dat samenwerking met burgers veel voordelen voor ons dorp kan opleveren"*. Respondent wil daar graag bij helpen.

Voorschoten, 1 mei 2017.

Procesafspraken voor participatieprocessen; een aanzet

Bij de gemeentelijke besluitvorming gaat het om het vaststellen van de gewenste eindsituatie, het beschrijven en analyseren van problemen (de ervaren discrepantie tussen de gewenste en de bestaande situatie) die maatregelen nodig maken en het beschrijven en analyseren van problemen die het nemen van maatregelen eventueel bemoeilijken, het bepalen van de mogelijke alternatieven en het uiteindelijk kiezen van de meest doelmatige oplossing. De vraag is waar de gemeente (vertegenwoordigers van) burgers het meest effectief bij kan betrekken en/of waar de (vertegenwoordigers van) burgers bij betrokken willen worden.

Het lijkt vooral zinvol burgers al in een zo vroeg mogelijk stadium te betrekken bij onderwerpen die vaak conflicten met de burgers opleveren. Dat wil zeggen: al in het stadium waarin de doelen bepaald worden en de problemen beschreven en geanalyseerd worden die eventueel tot de nodige maatregelen zouden moeten leiden. Dat is ook in overeenstemming met waar de gemeenteraad op 2 april 2015 toe besloot bij de wijziging van de Inspraakverordening (door onder meer als uitgangspunt te nemen, dat *“bij toepassing van samenspraak voorop staat dat zoveel mogelijk aan de voorkant van het proces wordt begonnen”*).

Burgers kunnen in een adviserende en ook in een meebeslissende rol bij de besluitvorming betrokken worden. Eenieder moet de gemeente kunnen adviseren. Degenen die geacht kunnen worden een aanwijsbare groep burgers gelegitimeerd te vertegenwoordigen en aan hen ook verantwoording afleggen, moeten binnen door de gemeente gestelde randvoorwaarden kunnen meebeslissen (zie het tweede niveau op de participatieladder in de bijlage bij hierboven bedoeld raadsbesluit).

Van degenen die binnen door de gemeente gestelde randvoorwaarden moeten kunnen meebeslissen hoeft ons inziens niet per se geëist te worden, dat ze op de meest formele wijze (als bestuur van een vereniging in een algemene ledenvergadering bijvoorbeeld) verantwoording aan de leden afleggen. Ze moeten wel bekend en aanspreekbaar zijn voor hun achterban. Maar ze kunnen hun achterban ook laten zien wat ze doen middels nieuwsbrieven, e-mailberichten aan de buurt, persberichten en flyers of met een wijkkrant en buurtavonden of een website en ze kunnen de opvattingen van hun achterban peilen door bijvoorbeeld buurtenquêtes te houden of op een andere manier meningen te verzamelen.

De gemeenteraad besloot bij de wijziging van de Inspraakverordening in 2015 ook als uitgangspunt te nemen, dat *“de onderwerpen ten behoeve van een goede samenspraak tijdig op de termijnagenda staan”* en aan de hand van die agenda te bepalen *“welke onderwerpen zich lenen voor samenspraak en in welke vorm”*.

Vooraf (maar niet alleen) bij onderwerpen die vaak conflicten met de burgers opleveren lijkt het ons van groot belang na te gaan hoe ook burgers zulke onderwerpen (in een adviserende en in een meebeslissende rol) op de termijnagenda kunnen zetten. Alleen dan ontstaat er een degelijke en vertrouwenwekkende basis voor samenspraak. Er wordt thans echter nog steeds helemaal geen termijnagenda gehanteerd.

De in de bijlage bij het raadsbesluit van 2015 genoemde niveaus van de participatieladder zijn overigens nog weinig operationeel. Zo hangt het eerste niveau van de participatieladder (*“Zelf organiseren”*) bijvoorbeeld veel te veel in de lucht (*“De burger organiseert en voert zelf projecten uit. De gemeente ondersteunt en faciliteert. Hier is sprake van terugtreden van de gemeente ten gunste van het eigen initiatief en de eigen deskundigheid van burgers. Dit past in hedendaagse opvattingen over zelfredzaamheid van burgers”*). De vraag is om wat voor soort projecten het daarbij gaat, waarom de gemeente die projecten ondersteunt en faciliteert, wie de doelen en de problemen bepaalt en wie welke randvoorwaarden aan de uitvoering van de projecten stelt.

Wij gaan ervan uit, dat het veelal zal gaan om onderwerpen van min of meer beperkte omvang, die vooral een bepaalde groep burgers raken. Daar kunnen belangenorganisaties (besturen van verenigingen en stichtingen, maar ook andere organisaties) eventueel ook een meebeslissende rol bij spelen. Dat is niet het geval bij onderwerpen die de hele gemeente raken, zoals het vaststellen van een financieel herstelplan of de keuze voor een bepaalde vorm

van bestuurlijke samenwerking. Daar moet wel iedereen over kunnen meepraten en over kunnen adviseren en de (thans actuele) vraag is hoe dat het beste georganiseerd kan worden.

Kortom: wij gaan bij de procesafspraken die we hieronder geformuleerd hebben dus primair uit van onderwerpen van min of meer beperkte omvang, die vooral een bepaalde groep burgers/belanghebbenden raken, en die door toedoen van de gemeente en/of burgers op de termijnagenda zijn terechtgekomen.

Terecht schreef waarnemend burgemeester Pauline Bouvy ons onlangs, dat de door de raad opgestelde participatienota niet ver genoeg gaat en *“nog onvoldoende **de te maken procesafspraken** (beschrijft) en verschillende manieren waarop invulling gegeven kan worden aan participatieprocessen”* (vetgedrukte van ons).

Het lijkt ons van groot belang, dat die procesafspraken een volstrekt eenduidig en toetsbaar karakter krijgen en telkens door alle procesdeelnemers onderschreven worden en ook stelselmatig nagekomen worden. In feite gaat het daarbij om elementaire omgangsvormen of spelregels tussen partijen, die alles bij elkaar het karakter van een protocol zouden moeten kunnen krijgen. Tot nu toe ontbreekt het in de contacten tussen de gemeente (college en ambtelijk apparaat) en burgers veelal aan dit soort procesafspraken. Hieronder daarom een aanzet tot een aantal toetsbare procesafspraken.

Wij stellen ons voor, dat het proces in geval van besprekingen met burgers begint met het uitnodigen van alle mogelijke belanghebbenden door de gemeente. Stel de genodigden in staat nog andere belanghebbenden als deelnemers aan het proces voor te stellen. Dat is van groot belang om in de loop van het proces afwenteling op degenen die niet aan het proces deelnemen zoveel mogelijk te voorkomen.

Door de gemeente na te komen procesafspraken bij het begin van het proces:

1. Betrek burgers al in een zo vroeg mogelijk stadium bij onderwerpen die zich voor samenspraak lenen. Dat wil zeggen: al in het stadium waarin de doelen bepaald worden en de problemen beschreven en geanalyseerd worden die eventueel tot de nodige maatregelen zouden moeten leiden. Dat is ook in overeenstemming met waar de gemeenteraad op 2 april 2015 toe besloot bij de wijziging van de Inspraakverordening (door onder meer als uitgangspunt te nemen, dat *“bij toepassing van samenspraak voorop staat dat zoveel mogelijk aan de voorkant van het proces wordt begonnen”*).
2. Zorg er - ook conform de Verordening tot wijziging van de Inspraakverordening van 2 april 2015 - voor, dat *“de onderwerpen ten behoeve van een goede samenspraak tijdig op de termijnagenda staan”* en bepaal aan de hand van die agenda *“welke onderwerpen zich lenen voor samenspraak en in welke vorm”*.
3. Stel - om een degelijke en vertrouwenwekkende basis voor samenspraak te creëren - bij voorkeur ook burgers in staat onderwerpen die zich voor samenspraak lenen op de termijnagenda te zetten.
4. Bepaal met behulp van de participatieladder van geval tot geval welke rol de gemeente op de verschillende niveaus/treden van de participatieladder op zich zal nemen (zie de Verordening tot wijziging van de Inspraakverordening van 2 april 2015).

Door de gemeente na te komen procesafspraken in geval van besprekingen met burgers:

5. Bied genodigden de keuze uit een beperkt aantal data voor een eerste bespreking.
6. Stel de genodigden in staat nog andere belanghebbenden als deelnemers aan het proces voor te stellen.
7. Stel vooraf een agenda voor het gesprek op.
8. Stel een duidelijk doel voor het proces vast.
9. Stuur bij de uitnodiging een notitie mee waarin zo nauwkeurig mogelijk staat welke doelen en problemen en welke financiële en andere beleidsmatige ruimte voor oplossingen de gemeente in casu ziet en informeer de aanwezigen daar ook nog eens over tijdens de eerste bijeenkomst.
10. Bied expliciet ruimte aan de burgerdeelnemers om te reageren op de zienswijze van de gemeente en met eigen doelen, problemen en mogelijke oplossingen te komen.
11. Houd geen informatie achter. Bied alle deelnemers aan het proces toegang tot de nodige informatie over het betreffende onderwerp. Transparantie dient het uitgangspunt te zijn; informeer alle partijen als er

ontwikkelingen plaatsvinden die van belang zijn voor het onderwerp. Als niet alle informatie gegeven kan worden, moet dat beargumenteerd op tafel worden gelegd.

12. Zorg ervoor, dat zowel de politiek als de ambtelijk verantwoordelijken aan tafel zitten en bij voorkeur ook iedere keer dezelfde personen.

Procesafspraken ten behoeve van vervolgesprekken in het proces:

13. Stuur van ieder gesprek binnen tien dagen compacte (en geen uitvoerige en tijdrovende) notulen rond met een eenduidige weergave van de genomen besluiten en gemaakte afspraken, met een actiepuntenlijst waarin staat wie op welke termijn welke acties uitvoert. De notulen worden (in een volgend gesprek of schriftelijk) door de deelnemers aan het proces gezamenlijk vastgesteld.
14. De notulen vormen de leidraad voor de voortgang van het proces en voor het opstellen van de agenda voor de vervolgesprekken. Begin ieder volgend gesprek daarom met het langs lopen van de afspraken en acties.
15. Sta aan het eind van ieder gesprek stil bij de (eventuele) publiciteit. Uitgangspunt moet zijn, dat over de gesprekken openbaarheid moet bestaan en dat daarvan alleen tijdelijk en met goede redenen afgezien kan worden.
16. Uitkomsten van het proces (zowel overeenstemming als geen overeenstemming) worden gezamenlijk of met elkaar afgestemd naar buiten gebracht.
17. De gemeente moet beargumenteerd en controleerbaar aangeven als ze geen verdere stappen naar overeenstemming meer mogelijk acht.

Procesafspraken aan het eind van het proces en daarna:

18. Evalueer in één van de laatste gesprekken met alle deelnemers of het proces als geheel aan zijn doelen heeft beantwoord. Vraag alle deelnemers aan het proces hun opvattingen daarover te geven en bij voorkeur ook op te schrijven. Neem alle inbreng van de deelnemers in een evaluatieverslag op en laat dat verslag door de deelnemers aan het proces gezamenlijk vaststellen.
19. Informeer de deelnemers aan het proces (en degenen die zij vertegenwoordigen) na afloop daarvan stelselmatig over de realisering van de uitkomsten van het proces.

De hierboven opgesomde mogelijke procesafspraken (elementaire omgangsvormen) lijken nogal triviaal. Er is dus ook alle reden ze in het contact tussen gemeente en burgers voortaan ook stelselmatig te gaan hanteren.

Deze procesafspraken mogen hoe dan ook geen vrijblijvend karakter krijgen. Terecht stelt de Werkgroep Burger Betrekken in hoofdstuk 7 (Borging) van haar voorstel ***“Burgers betrekken in Voorschoten”*** dan ook voor een - door de griffie ondersteunde - kleine **borgingswerkgroep** (de burgemeester en twee raadsleden) samen te stellen *“die eens per kwartaal evalueert hoe het gaat en waar nodig aanbevelingen kan doen voor bijsturing”*, waarbij *“ook de verbinding met de organisatie moeten worden gelegd”*.

Daarnaast stelt de Werkgroep Burger Betrekken in hetzelfde hoofdstuk voor om *“voor het gemeentebestuur en ambtelijke organisatie een **checklist** op te stellen die gehanteerd kan worden zodat steeds wordt stilgestaan bij de mogelijkheden om burgers te betrekken, samen met de raad”*. Wij hopen met de hierboven geformuleerde procesafspraken een aanzet tot een dergelijke checklist te hebben gegeven.

Gebruikte bronnen:

- De verordening tot wijziging van de inspraakverordening. Registratienummer 43002. Gepubliceerd in het gemeenteblad van 1 mei 2015.
- Adviesnota ‘Burgers betrekken in Voorschoten’ registratienummer 5060, 5-6-2016 (2).
- Voorstel ‘Burgers betrekken in Voorschoten’ 6-2016.
- Operatie Wervelwind. Visie op succesvolle burgerparticipatie. Aanbevelingen van de projectgroep burgerparticipatie.
- Vragenboom burgerparticipatie.
- Notitie “De relatie burgers - overheden: nu echt aan herijken toe!” van Tjeerd Bandringa en Rob van Engelenburg van 31 augustus 2016.
- Spelregels voor burgerparticipatie, Nationale Ombudsman 2009.